

Marton József – Kuszálik Péter

MÁRTON ÁRON EGYIK HÍRES SZENTBESZÉDE

Az idők folyamán sok helyen és sokan hivatkoztak Márton Áronnak erre a beszédére. A beszéd jelentőségét akkor értjük meg igazán, ha ismerjük az akkori történelmi körülményeket.

Márton Áront 1939 februárjában szentelték gyulafehérvári püspökké. A második bécsi döntés – 1940. augusztus 30. – értelmében Gyulafehérvár Dél-Erdélyhez került. Márton Áron, hogy ne hagyja magára a kisebbségben maradt híveket, nem költözött Kolozsvárra, hanem a székhelyén maradt. 1940–44 között az észak-erdélyi hívek gondozását Sándor Imre püspöki helynökre bízta, aki Kolozsvárról igazgatta a csonka egyházmegyét.

Magyarország német megszállását követően, 1944. május 15-étől a magyar területeken is elkezdődött a zsidónak nyilvánított személyek gettóba gyűjtése és koncentrációs táborokba való szállítása.

Márton Áron az ezt követő vasárnapon papszentelő szentmisét celebrált Kolozsváron. Szentbeszédében – a magyar kormány politikáját helytelenítve – szót emelt a zsidóság védelmében. A magyar hatóságok a beszéd elhangzása után felelősségre vonták, ekkor Márton Áron azzal háritotta el a zaklatást, hogy ő román állampolgár és szükség esetén igénybe veszi a román királyság védelmét.

„Márton Áron beszédének a jelentőségét a *gyorsasága és egyértelműsége* adja meg. Amint megkezdődtek a deportálások, időhúzás nélkül szószékre állt, hogy közölje a világgal az igazi katolikus szellem mibenlétét: az pedig nem az elzárkózás, hanem a befogadás, az azonosulás az üldözöttekkel, függetlenül attól, hogy azok milyen vallást követnek. E gyorsaság és egyértelműség akkor domborodik ki igazán, ha ezt a beszédet összevetjük Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímásnak a püspöki kar nevében másfél hónappal később, június 29-én fogalmazott *kétértelmű* körlevelével.” (Virt László: *Nyitott szívvel. Márton Áron erdélyi püspök élete és eszméi*. Bp., 2002, Teleki László Alapítvány, 103.)

Márton Áron május 22-én levelet intézett a magyar belügyminiszterhez, a Kolozs megyei főispánhoz és a kolozsvári rendőr-főkapitányhoz:

„Tegnap értesültem, hogy zsidó címen az elmúlt napon összegyűjtött zsidókat és keresztényeket el fogják szállítani. Amit az ilyen szállítmányok kezeléséről és jövő sorsáról mondanak, az ember nem tudja megdöbbenés és mélységes megrendülés nélkül hallani.

Kötelességeim visszahívnak munkahelyemre, Romániába, de emberi, keresztény és magyar kötelességemnek tartom, hogy visszaindulásom előtt az illetékes hatósági tényezőket szeretettel és Isten nevében kérjem, hogy az embertelenségeket akadályozzák meg, vagy ha erre nem képesek, ne működjenek több ezer ember elpusztítására irányuló cselekményben közre.”

A BESZÉD KÖZVETLEN ELŐ- ÉS UTÓÉLETE

Virt László – több forrásból merítve – tisztázta a beszéd elhangzásának és rögzítésének körülményeit: Baráth Béla, akkori plébános szerint a püspök „szabadon beszélt, anélkül, hogy a szöveget előre leírta volna”. Keresztes Sándor (Márton Áron tanítványa, 1990 után vatikáni magyar nagykövet), egykori szem- és fültanú szerint „a beszéd előtt Márton Áron a plébániahivatalban szűk körben közölte, hogy »mire készül«. A szociális testvérek [Szociális Testvérek Társasága, Societas Sororum Socialium] nővérei ebből tudhatták, hogy érdemes lesz jegyzetelni. A lejegyzett szöveget azután terjesztés végett elküldték a rend budapesti anyaházába.” Virt László ugyanott azt is leírja: „Márton Áron beszédét a Slachta Margit által vezetett Szent Lélek Szövetség irodájában sokszorosították és terjesztették, ami 1944 nyarán a keresztények számára útmutatást, a zsidók számára pedig reménységet jelentett.” (Virt László: *i.m.*, 104.)

A *betűhív*, *hiteles* szöveg nem ismeretes, az eddig nyomtatásban megjelent változatok kisebb-nagyobb mértékben különböznek egymástól.

Márton Áron *eredeti* kézirata a Gyulafehérvári Érseki Levéltárban megvolt, de az évek folyamán nyoma veszett. A múzeumban most csak egy gépelt másolat található (Márton Áron Múzeum, 63. dos., 7. sz. irat).

A Márton Áron-beszéd – tudomásunk szerint – eddig a következő helyeken jelent meg: *Vigília*, 1985. 4. sz.; *Márton Áron, a lelkiismeret apostola*. Összeáll., bev. Virt László. Bp., 1988, Ecclesia, 107–111.; Szőke János: *Márton Áron*. Tirol, 1988 (ua. Nyíregyháza, 1990),

389–393, valamint a fent idézett Virt-kötet 100–103. oldalán. Az eddigi közlések apokrif betoldásokkal is gazdagod(hat)tak, de mivel nincs módunk az eredeti szöveg restaurálására, ezért a Márton Áron Múzeumban található gépelt változatot tesszük közzé. Az ismert változatok közül ez a szöveg a leggazdagabb.

MÁRTON ÁRON 1944. MÁJUS 18-ÁN, A KOLOZSVÁRI SZENT MIHÁLY-TEPLOMBAN ELMONDOTT SZENTBESZÉDE

Isten jóságából földadtam a szent papi rendet fiatal testvéreimnek, s ez alkalomból most fölszentelt testvéreimhez, de egyúttal összes papjaimhoz kívánok szólni arról a kötelességről és magatartásról, melyet jelen körülmények között hangsúlyozni szükségesnek látok.

A világ a gyűlölet és ellenségeskedés tüzeiben ég – amint Szentséges Atyánk békeimádsága is mondja – saját gonoszságának áldozataként.

Az Egyház – híven isteni alapítójának parancsához – a felebaráti szeretet következetes vállalásával és szorgalmazásával tudatosította az emberi nem egységének, egyetlen nagy családba való tartozásának a gondolatát. Üldöztetéseket kellett magára vennie, de magára vette; évszázadok erőfeszítésébe, nevelőmunkájába került, de a nehézségektől nem riadt vissza, hogy a rabszolga és a szabad közötti pogány különbséget megszüntesse, és hogy ezen túlmenően a különböző fajú, nyelvű és színű népeket a különböző és sokszor elválasztó tulajdonságok ellenére az embertestvériség egyetemes gondolatában egyesítse.

Az Egyház állásfoglalásának és következetes magatartásának – a felebaráti szeretet pozitív parancsa mellett – a kereszténység alapvető hittétele, mely szerint mindnyájan Isten gyermekei és Krisztusban mindnyájan egymás testvérei vagyunk.

A világ mind a kettőt megtagadta, mind elméletben és még inkább gyakorlatban. Elvetette az istengyermekség és a Krisztusban való testvériség gondolatát, hangzatos és megtévesztő elméletek hirdetésével a tudomány nevében. Ellene dolgozott a felebaráti szeretet érvényesülésének a különböző címek alatt szervezett érdekek egyoldalú és igazságtalan túlhajtásával, vonzó és nemegyszer szent ígék nevében is.

Nincs időnk és talán most nem is helyénvaló, hogy ezekkel perbe szálljunk. Ahol szenvedélyekkel és elfogultsággal állunk szemben, ott a józan érvelés nem sokat segít. S a lelki vakság ellen is Isten kegyelme az egyedül hatásos

gyógyszer. Az elméleteket pedig, bármilyen időtállóaknak is hirdessék azokat, eltemetik az újabb elméletek.

Számunkra azonban, Tisztelendő Testvéreim, változatlanul érvényben van szent hitünk alaptétele. A felebaráti szeretet parancsának nyílt vállalása és érvényesítése ma inkább kötelességünk, mint nyugalmas időkben. Az ádáz ellenségeskedés szívet tépő zűrzavarában, mikor a halálgépek félelmetes motollái nemzedékeket tépnek ki az emberiség testéből és sodornak bele az immár ötödik éve sötétben hömpölygő roppant halálfollyamba, amikor az emberiség örök értékei, az emberi szellem nagy lángolásainak, erőfeszítéseinek, hősi és szent fölszabadulásainak emlékei égnék hamuvá és omlanak porba egyik napról a másikra, amikor a vihar ütéletes zúgásában népek reszketnek jövő sorsuk miatt, akkor Krisztus papjának elutasíthatatlan kötelessége, hogy az igazság mellett kiálljon és az emberben – bármilyen hitet valljon és nyelvet beszéljen is – a testvérét nézze.

Kötelez erre, Tisztelendő Testvéreim, a keresztény cím, amelyet annyiszor használnak föl igen különböző értelmezéssel, jelszó gyanánt. Aki felebarátja ellen vét, veszélyezteti a kereszténység kétezer évi munkájának egyik nagy eredményét, az emberek testvériségének gondolatát. Nem keresztény, hanem pogány szellemben jár el, s – akarva, nem akarva – csatlakozik azokhoz a törekvésekhez, amelyek fajokra, elkülönült társadalmi osztályokra és önző szövetkezésekre bontották, egymással szembeállították és kibékíthetetlen ellenségeskedésbe hajszolták a népeket. Aki a felebaráti viszonyt az emberek egyik csoportjától, bármilyen meggondolások alapján elvitatja, az magára vonja az ítéletet, hogy adott esetben őt úgy tekintsék, mint „pogányt és vámost”, ami az evangélium nyelvén törvényenkívüliséget jelent.

Kötelez a bátor kiállásra az ifjúság várákozása is. Az ifjúság az eszmék, jelszavak és szervezkedések összevisszaságában, a fegyverek zaja mellett az élet más síkjain: az erkölcs, a társadalom, a politika, sőt a tudomány síkján uralkodó zűrzavarban zúgó fejjel, tétován áll: s igazságra szomjas és tiszta eszményért hevülő lélekkel figyel, honnan hangzik föl a tisztán csengő ige, amelyhez a csalódás veszélye és kockázatai nélkül lehet csatlakozni; várákozva nézi, hol tűnik föl élő valóságként – a szélkakasok és alkalmi színváltások tarkaságából – az a határozott magatartás, mely tiszteletre méltó és követésre érdemes.

Kötelez a jó szándékú emberek nagy tömege, akik a veszélyt – melybe a háború a művelt világgal együtt minket is belesodort – egész fenyegető komorságában látják, a megoldásra váró kérdéseket, s a megoldás helyes

sorrendjét józanul tisztázzák. S akik készek nagy áldozatokra, tehetségük, tudásuk, lelki erejük és munkájuk átadására, ha a nagy értékek szolgálataiban az erkölcsi alapot és felelősséget látják.

Végül kötelez, Tisztelendő Testvéreim, utolsó, elalkudhatatlan kincsünk: a népünk becsülete. A nép mindenütt az igazságos jogon, a mindenkire egyformán alkalmazott törvényeken és mindenki iránt megnyilvánuló szereteten felépített rendre vágyik, mert veleszületett jó érzékével és időtlen tapasztalataiból tudja, hogy ez adja meg életének azt a biztos keretet, melyben magáért, családjáért és a közösség javáért is nyugodtan dolgozhatnak. Népünknek nem tulajdonsága az ellenségeskedés. Újabban is megható tanújelét adta, hogy bajba jutott embereket, ha más nép fiai is azok, mennyi megértéssel, szeretettel és segítőkészséggel tud felkarolni. És a legnagyobb áldozatokat mindig ő hozza. Ha nagy veszélyeket kellett elhárítani, pénzét, munkáját, vérért adta oda a szent cél védelmére. Most is Keleten a testéből épít falat, hogy a tűzhelyeit fenyegető ellenséget föltartóztassa. Méltán várja tehát, hogy amíg ő harcol, dolgozik és adózik, az otthoni élet felelős gondozói s az erkölcs és vallás hivatott képviselői a jog, igazság és szeretet parancsai szerint lássák el tisztüket.

Értesültem, hogy híveim az egyházmegye legkeletibb határától kezdve mélységes megdöbbenéssel fogadták ismert személyiségek szabadságának korlátozásáról és bizonytalan sorsáról elterjedt híreket. Ugyanígy aggodalommal kísérték a zsidók ellen az utóbbi időkben végrehajtott intézkedéseket. Örömmel hallottam híveimnek ezt az erkölcsi felfogását, véleményét és ítéletét; és főpásztori büszkeséggel említem föl, mert ez egy széles tömegnek a felfogása, véleménye és ítélete, s egyúttal örvendetes jele annak, hogy az igazi katolikus szellem mélyen benne gyökerezik és ma is eleven erőként él népünk lelkében. Fiai a keleti határokon az embertelen szovjetrendszer betörése ellen harcolnak, városaink és ipartelepeink védtelen lakói az angolszász hatalmak bombázásaiban egy másik embertelenség fájdalmát szenvedik. Népünk megérti, hogy e rendkívüli körülmények rendkívüli intézkedéseket váltanak ki; keresztény érzése azonban ösztönösen tiltakozik, ha ugyanakkor tapasztalja, hogy emberekben az emberi személy méltóságát megalázzák és embereket jogaikban, vagy emberi jogaik védelmében korlátoznak a véleményük, vagy vallási mivoltuk miatt.

Kedves Fiaim! Két hónappal ezelőtt, amikor a szerepapságot adtam föl nektek, azt mondtam: lehet, hogy vértanúságra avatlak föl titeket. S ezt megismétlem most is: lehet, hogy üldöztetéseket kell elszenvednetek; lehet,

hogy gúnyolni és sárral fognak dobálni; lehet, hogy hála és elismerés helyett hálátlanság lesz a fizetségtek. De a szent hivatalunkkal járó kötelességek teljesítésétől nem riaszthat vissza sem a börtön, sem emberi tekintetek. Az igazság védelmében és a szeretet szolgálatában az üldöztetés és börtön nem szégyen, hanem dicsőség.

Krisztus követségében jártok, induljatok hát bátran, fölemelt fejjel és elszánt lélekkel. Legyetek az igazság védői és a szeretet apostolai. Közvetítetek Isten és az ember között. A szentmiseáldozat és a szentségek erejével nyissátok meg az eget és hozzátok le, közvetítsétek bőségesen a beteg emberiség számára Isten gyógyító kegyelmét és megváltó irgalmát. Legyetek a bénának lába, a vaknak szeme, az árváknak, szegényeknek, az elesett és szenvedő emberek nagy tömegének gondviselő atyja. Vállaljátok a gondjaitokra bízott hívek küzdelmes életét, sorsát és bajait. S álljatok az őrhelyen, ahová küldettek, hősi elszántsággal a legnagyobb veszély idején is.

Útravalóul Isten nevében főpásztori áldásomat adom, s hiszem, hogy a hívek imádsága, a fölemelt emberek és az Istennel kibékített lelkek hálája fogja kísérni munkátokat. Úgy legyen!